

Diana Blagoeva

<https://orcid.org/0000-0002-2616-2652>

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“, Българска академия на науките

e-mail: d.blagoeva@ibl.bas.bg

„Речник на съвременния български книжовен език“ в дигиталната епоха¹

Резюме

Статията представя опит с помощта на съвременни технологии да се разработи лексикографски ресурс на базата на дигитализиран вариант на едно от най-значимите постижения на българската лексикография през третата четвърт на XX в. – третомния „Речник на съвременния български книжовен език“. Речникът, издаден в периода 1955 – 1959 г., отразява състоянието на книжовноезиковите норми на българския език от средата на миналия век и в редица отношения вече е загубил актуалност. Това обуславя необходимостта от частично преработване и осъвременяване на неговото съдържание и привеждането му в съответствие със съвременните езикови норми. В статията се разкрива мястото на „Речник на съвременния български книжовен език“ в историята на българската лексикография, представят се накратко основните принципи за съставянето на речника и особеностите на речниковата микроструктура, коментират се въпроси, свързани с преобразуването на печатното издание в електронен лексикографски ресурс, който може да намери приложение не само като източник на информация за семантиката и употребата на основната част от съвременната българска лексика, но и за изследователски цели.

Ключови думи: лексикография, история на българската лексикография, тълковен речник, дигитализация на лексикографските ресурси

¹ Публикацията е част от изпълнението на проекта ELEXIS (European Lexicographic Infrastructure, grant agreement No 731015).

1. Въведение

Началото на съвременната българска тълковна лексикография² е поставено през третата четвърт на XX век с разработването и публикуването на първия еднотомен речник на българския език („Български тълковен речник“ с автори Любомир Андрейчин, Любен Георгиев, Стефан Илчев, Никола Костов, Иван Леков, Стойко Стойков, Цветан Тодоров, първо издание от 1955) и на тритомното издание „Речник на съвременния български книжовен език“ (1954–1959; с главен редактор Стоян Романски). Това е периодът, „когато се установяват и развиват основните принципи за изработване на тълковни и специални речници“ (Чоролеева, 2009: 357).

Тритомният „Речник на съвременния български книжовен език“ (нататък – РСБКЕ) е замислен като нормативен труд, което личи и от названието му. Речникът кодифицира установената в средата на XX век лексикална норма на българския език. Той се основава на детайлно разработена и научно издържана концепция, която отразява актуалното за онзи период състояние на теоретичната лексикография и на лексиколожките изследвания у нас и до голяма степен задава основните насоки в по-нататъшното развитие на теорията и практиката на българското речниково дело. По този начин РСБКЕ се превръща в „основополагащ труд на съвременната научна българска лексикография“ (Чоролеева, 2010: 14), който проправя път за следващото мащабно дело в тази област – многотомния академичен тълковен „Речник на българския език“.

Цел на тази статия е да представи резултатите от опита за преобразуване на съдържанието на РСБКЕ в лексикографска база данни, като се използват възможностите на съвременните технологии. Този опит беше предприет от колектив лексикографи и компютърни лингвисти от Института за български език към БАН в периода от 2018 до 2022 г. като част от изпълнението на международния проект ELEXIS (European Lexicographic Infrastructure, <https://elex.is/>). Преди да пристъпим към представянето на получените резултати, ще направим кратък исторически преглед и ще опишем накратко основните принципи за съставянето на речника.

2. Мястото на РСБКЕ в историята на българската тълковна лексикография

Идеята за създаване на речник на българския език се заражда още в епохата на Възраждането (Кювлиева-Мишайкова, 1997; Чоролеева 2008, 2009; Пернишка 2019), когато книжовниците разглеждат речника не само като свод, събиращ и съхраняващ лексикалното богатство на езика, но и като инструмент за кодификация, който заедно с граматиките подпомага установяването и стабилизирането на книжовноезиковите норми. Със задачата за съставяне на български речник (самостоятелно и по раз-

² За развитието и периодизацията на българската лексикография вж. Чолакова, 1978; Чоролеева, 2008, 2009; Пернишка, 2019 и др.

лично време) се заемат редица възрожденски дейци, сред които са Неофит Рилски, Найден Геров, Константин Фотинов, Атанас Кипиловски, Василий Ненович, Иван Богоров, Петко Славейков, Любен Каравелов и др. (Кювлиева-Мишайкова, 1997). По редица причини обаче техните лексикографски опити завършват безуспешно. Повечето от подготвяните речници не са довършени, отпечатани са само началните части от трудовете на Н. Геров (1856), Ив. Богоров (1871), Неофит Рилски (1875).

В края на XIX в. и през първото десетилетие на XX в. опитите за съставяне на тълковен речник продължават. Публикувани са първите свезки от речника на Ив. Богоров (1881–1882), но и този труд остава недовършен.

По това време се появява защитаваната от Константин Иречек идея за държавна помощ за създаване на речник на българския език. По повод на това Е. Мирчева (2012: 72) отбелязва:

Когато д-р Иречек е бил главен секретар и после министър на народното просвещение (1879–1882), той наредил да се предвижда в бюджета на министерството всяка година известна сума за образуване на фонд, от който да се издаде Речник на българския език. С оттеглянето на Иречек от тези постове обаче идеята бива изоставена.

В периода от 1885 до 1889 г. в Москва излизат свезките (събрани впоследствие в два тома) на първия завършен речник на българския език – „Словарь болгарскаго языка по памятникамъ народной словесности и произведеніямъ новѣйшей печати“, чийто автор е руският славист Александър Лвович Дювернуа, професор в Пражкия и Московския университет. Макар да не е натоварен с предписващи функции и във връзка с това да не оказва особено влияние за изграждането на книжовния български език в онзи период, трудът на московския славист е познат и ползван от българското общество. Той получава висока оценка в пространна рецензия на М. Дринов (Дринов, 1892) и е отличен с научна награда в Русия.

По-късно, от 1895 до 1904 г., в Пловдив излизат петте тома на Найден-Геровия „Рѣчникъ на българскій языкъ“, на чието създаване авторът посвещава близо пет десетилетия. Поради тежкото заболяване на автора и смъртта му (1900) от 1897 г. нататък делото по издаването на речника е продължено и успешно завършено от Геровия племенник Тодор Панчев, който през 1908 г. публикува като отделно тяло и съставено от него допълнение към вече издадените томове. Речникът на Найден Геров е безценен извор на знания за словното богатство на народните говори през XIX в. (Кювлиева-Мишайкова, Крумова, 2002), но не успява да отговори на нуждите за изграждане на лексикалната норма на българския книжовен език от онова време, тъй като отразява говоримата народна реч, но не и лексиката с книжовен характер.

През второто десетилетие на XX в. са предприети стъпки за организиране на работата върху речник на българския език в рамките на Българската академия на науките. На заседание на Историко-филологическия клон на БАН, проведено на 16 януари 1914 г., двама видни български езиковеди – проф. Александър Теодоров-Балан и акад. Беньо Цонев, внасят поотделно доклади, в които излизат с предложение „Академията да пристъпи час по-скоро към събиране, изработка и издаване на български речник“ (Теодоров-Балан, Цонев, 1916: 1). Като мотиви за това се посочват „крайната нужда

на българската мисъл и книга от речник, който да им обезпечи развой и напредък в българщина откъм слово“, както и „призванието на Академията тъкмо за такава задача“ (пак там). В началото на 1921 г. с решение на Историко-филологическия клон на БАН на четиричленен авторски колектив в състав: Александър Теодоров-Балан, Беньо Цонев, Стефан Младенов, Стоян Аргиров, се възлага съставянето на „наръчен речник, който да съдържа по отбор думи от речниците на Дювернуа и Герова“ (Аргиров и др., 1920: 1–2). Този първи опит за институционализиране на дейността по създаването на тълковен речник на българския език обаче завършва неуспешно. Неблагоприятните обстоятелства принуждават авторите да изнесат работата върху труда извън Академията и да я продължат като частни лица. Първата свезка на речника излиза през 1927 г. Поради смъртта на двама от съавторите работата до шестата свезка се извършва основно от Ст. Младенов и Ал. Теодоров-Балан, а от седма нататък, след оттеглянето на Балан, Младенов остава единствен съставител. Като общо книжно тяло първият том на труда, обхващащ думите с начални букви от А до К, е отпечатан през 1951 г. под заглавието „Български тълковен речник с оглед към народните говори“.³ Ст. Младенов разработва и следващата част на речника – от Л до свят, но тя остава в ръкопис. Така чак до третата четвърт на XX в. трудовете на Дювернуа и Геров продължават да бъдат единствените завършени тълковни речници на българския език.

Втори (този път успешен) опит за институционализиране на дейността по разработването на тълковен речник е предприет през 1942 г. със създаването на Служба за български речник към Българската академия на науките. Тя е разкрита по инициатива на академик Стоян Романски⁴ и няколко години по-късно прераства в Институт за български език. Основна задача на тази служба, трансформирана впоследствие в Секция за български речник (1951) към Института и ръководена от Ст. Романски до 1958 г., е създаването на тълковен речник на българския език (Романски, 1943). В началото се пристъпва към продължителна подготвителна дейност с цел да се създаде емпирична база за съставянето на речника. С усилията на редица сътрудници, които не прекъсват работа дори в тежкия период на Втората световна война, е създадена лексикална картотека с фишове, съдържащи кратки образци от текстове, извлечени от произведенията на Иван Вазов и други български класици, а на по-късен етап – също от други художествени произведения, от научно-популярната литература, публикуваното народно творчество и периодичния печат (Мирчева, 2012). Интересни сведения за работата върху картотеката намираме в спомените на Зара Геннадиева-Мутафчиева, представени за публикуване от Елена Тодорова (2002–2003: 47):

Методите за набиране на архива бяха вече установени. [...] От всяко произведение на Ив. Вазов от първите няколко страници се изваждаха всички думи, а от

³ За историята на речника и за особеностите на концепцията и словника му вж. по-подробно Попов, 2002; Чоролева, 2008; Крумова-Цветкова, Джунова, 2013; Благоева 2021, 2022 и др.

⁴ За живота и делото на видния славист и лексикограф Стоян Романски вж. Попов, 1982; Крумова-Цветкова, 2002–2003; Куцаров, 2002 и др.

другите страници – с подбор се подчертаваха думите за архива. Този подбор правеше Ал. Бурмов, който също сверяваше изработения на фишове материал с текста. Проф. Романски идваше в Службата почти всеки ден и разговаряше с нас за работата.

През 1950 г., когато започва непосредствената работа по съставянето на РСБКЕ, броят на фишовете в лексикалната картотека достига 1 000 000. В следващите десетилетия този брой нараства постепенно до около 6 000 000, като събраният архив се превръща в „солидна лексикална база за изработване на различни по вид и обем речници, както и за разнообразни лингвистични изследвания“ (Чоролеева, 2009: 354).

Работата върху речника продължава около десет години. През 1953 г. е издаден пробен отпечатък от речника (Балан, 1953). За отгласа от публикуването на отпечатъка Борис Десев (1960: 22) отбелязва:

Скоро след това, през същата година [1953], в един от салоните на БАН се състоя широко публично обсъждане на този отпечатък. Пробната свезка бе разгледана твърде подробно и в печата. На обсъждането и в статии, публикувани в периодичния печат, видни наши учени, лингвисти, писатели и др. посочиха някои пропуски и дадоха редица творчески предложения за подобрене на работата.

През 1954 г. излиза от печат първата редовна свезка и до 1959 г. са подготвени и публикувани трите тома на изданието (т. II, А–К, 1955; т. II, Л–П, 1957; т. III, Р–Я, 1959). В изготвянето на РСБКЕ взема участие колектив от 15 професионални лексикографи от Института за български език. Главен редактор на речника е Ст. Романски, а в редакционната колегия влизат изтъкнати езиковеди, очертаващи облика на българската филологическа наука през този период: акад. Стефан Младенов и Никола Костов (работили по отделни свезки от I том), чл.-кор. Любомир Андрейчин, чл.-кор. Иван Леков, чл.-кор. Кирил Мирчев, чл.-кор. Цветан Тодоров, проф. Стойко Стойков, Стефан Илчев.

Издаването на речника се превръща в „събитие в културния живот на страната“ (Крумова-Цветкова, 2003–2003: 30). Показателно за това е, че не само в научната периодика, но и в периодичния печат са публикувани редица рецензии за труда, в които се дава висока оценка за неговата научна и приложна стойност⁵.

3. Обща характеристика на РСБКЕ и основни принципи за неговото съставяне

РСБКЕ се отнася към средните по обем тълковни речници. Неговите три тома обхващат общо 2300 печатни страници и съдържат 63 567 заглавни думи (Чоролеева, 2010: 10). Речникът е със заявен нормативен характер и отразява лексиката на книжовния български език в хронологични граници от втората половина на XIX до средата на XX век, т.е. той кодифицира лексикалната норма за период от около едно

⁵ Библиографски данни за рецензиите привежда Десев, 1960: 23.

столетие. Нормативната насоченост на труда, според отбелязаното в предговора към първия том, се изразява в това, че в него се представят правилни, установени и типични словоупотреби, а семантичната структура, стилистичните и граматическите характеристики на думите се изясняват с оглед на установените книжовни норми.

Трябва да се отбележи, че макар речникът да не е пълен, т.е. не обхваща изчерпателно българската лексика в нейното стилово и функционално многообразие, все пак в него е отделено място, наред с книжовните думи, и на немалко диалектизми, архаизми, историзми (главно такива, срещащи се в творчеството на българските класици), на множество неологизми, възникнали в променените обществено-исторически условия в периода след Втората световна война, както и на термини, разширили употребата си извън тясноспециализираните сфери. Заглавките от тези типове са снабдени със съответни стилистични и функционални квалификатори, с помощта на които се реализира нормативната функция на речника. Така например в словника на речника присъстват заглавки като *либя*, *лиен*, *лизгар*, *локам*, *разсоха*, *разстъпям се*, *разсънка*, *разтирвам* (с бележка *Диал. – диалектно*); *антерия*, *арабаджия*, *арап*, *баир*, *байрак*, *бакър*, *лапацало*, *ластар*, *лаф*, *леча* ‘лекувам’, *лещенка*, *рабош*, *равнеж*, *разблуда*, *разгледвам* (с бележка *Нар. – народно*, чрез която се отбелязва интердиалектен статус на лексемите); *бакалин*, *бакърджия*, *бан*² ‘дребна румънска монета’, *лъст*, *маждрак*, *мазгал*, *малакоф*, *разярение*, *раки сапун*, *рва се* (с бележка *Остар. – остаряло*); *банство*, *беглик*, *белогвардеец*, *берат*, *манихейство*, *матриархат*, *матрона*, *махзар*, *ризница*, *рицарство* (с бележка *Истор. – историзъм*); *ватенка*, *гастроном*², *десетилетка*, *домоначалник*, *месоцентра*, *млекодаен*, *селсъвет* (с бележка *Нов. – нова дума*). От терминологичната лексика, отнасяща се към различни научни и професионални области, са представени например заглавките *дренаж*, *дъбилен*, *дъждомер*, *екскаватор*, *електрификация*, *неутрализация*, *нитрат*, *сепсис*, *серум*, *синкопа*, *синузит*, *скарлатина*, *склероза*, *статики*, *сублимирам*, *сцепление*, снабдени със съответен функционален квалификатор.

В РСБКЕ е предпочетена азбучната организация на речниковите статии (за разлика например от речника на Стефан Младенов, където е възприет азбучно-гнездовият принцип за представяне на лексикалния материал), вж. Фигура 1. При изграждане на микроструктурата на речника се прилагат принципи, в редица отношения сходни с тези, прилагани и в по-новите тълковни речници на българския език. Заглавките се представят с тяхното ударение (като там, където е приложимо, се отбелязват и акцентните варианти) и граматически форми. Маркира се принадлежността на заглавката към определена част на речта. При думите от чужд произход в специална зона в речниковата статия се посочва езикът източник на заемането (без отбелязване на възможните езици посредници). Представят се и стилистичните и функционалните характеристики на заглавката, като за целта се използва относително добре структурирана (макар и не съвсем изчерпателна и прецизирана) система от квалификатори. Семантичното съдържание на заглавките се разкрива чрез дефиниции от различни типове: описателна, синонимна, структурна. Отразява се съществуващата полисемия, след специален знак се въвеждат и семантични нюанси на отделните значения. Посочват се възможни системни релации между заглавките: синонимия,

Направеният кратък преглед дава основания да се съгласим с наблюдението на М. Чорлеева (2010: 12), която отбелязва:

При един внимателен анализ на структурата на речника и структурата на речниковите статии достигахме до извода, че принципите на съвременната научна лексикография за тълковен речник, макар и все още в не напълно развит вид, са разработени и приложени именно при създаването на Речника на съвременния български книжовен език. Тук е положено началото на теорията на българската лексикография.

4. От печатно издание към електронен лексикографски ресурс

Ретродигитализацията е добре познат подход в дигиталната хуманитаристика, който дава възможност за превръщането на съществуващи досега само в печатен вид лексикографски издания в електронни ресурси, които предоставят бърз и улеснен достъп до речниковото съдържание. Дигитализирането на РСБКЕ беше извършено от колектив от лексикографи и компютърни лингвисти от Института за български език в рамките на европейски инфраструктурен проект ELEXIS по Програмата „Хоризонт 2020“, насочен към разширяване на сътрудничеството и обмена на информация между лексикографските изследователски общности в Европа (Krek et al., 2018; Pedersen et al., 2018 и др.). Една от основните цели на проекта е интегрирането на лексикографски ресурси за различни европейски езици в обща инфраструктура:

One of the main goals of ELEXIS is to make existing lexicographic resources available on a significantly higher level than is currently the case. Therefore, a common data model is being developed which aims to: a) streamline the integration of lexicographic data into the infrastructure (using the ELEXIFIER tool), b) enable reliable linking of the data in the ELEXIS Dictionary Matrix, and c) provide a basic template for the creation of new lexicographic resources, such that they can automatically benefit from the tools and services provided by the ELEXIS infrastructure (Tiberius et al., 2021: 56).

За постигането на тази цел е необходимо данните от ресурсите, налични за отделните езици, да бъдат приведени в унифициран формат. С оглед на това беше осъществено дигитализиране на РСБКЕ и преобразуване на речниковото съдържание в структурирана база от данни чрез следните стъпки: сканиране на трите тома на печатното издание, разпознаване на сканираните копия чрез софтуер за OCR, ръчна проверка и корекция на разпознатия текст, лексикографска обработка (частично преработване, актуализиране и допълване на речниковото съдържание), привеждане на данните в XML формат.

Частичната преработка на речниковото съдържание беше насочена към привеждане на лексикографската информация в речника в съответствие със съвременните книжовни норми. Тя включваше следните дейности:

- актуализиране на словника на речника чрез отстраняване на не книжовни, загубили актуалност или остарели думи и значения като: *айгър* ‘нескопен кон’,

дзивгар, джунест, лъджа ‘топла минерална баня’, денувка ‘такса, която се праща за почивка през деня в туристическа хижа или хотел’, десетар ‘отговорник на група от десет работници’, десетилетка ‘училище, което има десетгодишен курс’, димитровски, септемврийче ‘член на организацията на учащите се от трети до седми клас’, септемврийка ‘червена пионерска връзка на септемврийче’, селсъвет);

- допълване на словника с актуална за съвременния период лексика като *интернет*, *браузър*, *смартфон*, *блог*, *коронавирус*;
- осъвременяване и деидеологизация на тълкуванията при определени заглавки като *десница* (*Полит.*), *сенат*, *сенатор*, *идеализъм*, *материализъм*;
- привеждане на формата на заглавките в съответствие със съвременната норма (например при *айран*, *селендур*, *селендурка*, *селендурски*, *селендурица*, *джентлемен*, *джентлеменски*, *джентлеменство*, *дюз*, *дюзтабан*);
- актуализиране на стилистичната характеристика на заглавките (например отстраняване на квалификатора *Нов.* при заглавки като *млекодобив*, *млекопреработвателен*, *самодееец*, *самодейност*, *самоуправа*, *свиневъд*, *сградостроител*);
- отстраняване на неактуални или идеологически оцветени илюстративни примери и пр.

Наред с това беше разработен унифициран модел на речниковата микроструктура, вж. Фигура 2. Структурирането на данните дава възможност за автоматично идентифициране на отделните елементи в речниковите статии и позволява свързването на данните в общата речникова матрица на ELEXIS.

<p>Дума: „сватба“</p> <p>сва̀тба ж.</p> <p>Сключване на брак, придружено с обреди и veselба. <i>Наскоро стана и сватбата. Хубава сватба направиха — помня я и аз — тежка сватба.</i> Влайков. <i>Такава сватба ще дигна, че да се помни и разпрая години наред!</i> К. Петканов. <i>Правили сватба цели две недели: яли и пили, играли и се веселили.</i> Нар. прик. □ Златна сватба — петдесетгодишнина от сватбата. Сребърна сватба — двадесет и пет годишнина от сватбата.</p> <p><input type="button" value="Edit"/></p>	<p>М:<rp>сва̀тба</i> Сключване на брак, придружено с обреди и veselба. <i>Наскоро стана и сватбата. Хубава сватба</p> <p>Lemma: сва̀тба Gender: ж. senseStart: 0 description: Сключване на брак, придружено с обреди и veselба. quotation: Наскоро стана и сватбата. Хубава сватба направиха — помня я и аз — тежка сватба. author: Влайков. quotation: Такава сватба ще дигна, че да се помни и разпрая години наред! author: К. Петканов. quotation: Правили сватба цели две недели: яли и пили, играли и се веселили. author: нар. прик. senseEnd IdiomSection: □ Idiom: Златна сватба Idiom:description: — петдесетгодишнина от сватбата. Idiom: Сребърна сватба Idiom:description: — двадесет и пет годишнина от сватбата.</p>
---	---

Фигура 2. Моделиране на елементите на речниковата микроструктура

Създаденият лексикографски ресурс за българския език беше използван при извършването на семантична анотация на български текстове за целите на изграждането на ръчно семантично анотиран паралелен набор от данни на 10 европейски езика (Martelli et al., 2021).

The screenshot shows the LexTag interface for manual semantic annotation. On the left, there is a sidebar with a search bar and a list of lemmas for the word 'пренасям'. The main area displays a text snippet: "Доставките се разтоварвали в Рангун (днешен Янгон) и се пренасяли с железопътен транспорт до Лашио , където започва пътят в Бирма .". Below the text, there is a table of tokens with their lemmas, POS tags, and annotations.

TOKEN	LEMMA	POS	ANNOTATION
))	PUNCT	Non-content word
и	и	CONJ	Non-content word
се пренасяли	пренасям	VERB	Нося, отнасям от едно място на друго.
с	с	ADP	Non-content word
железопътен	железопътен	ADJ	Който е свързан с транспорта по железниците.
транспорт	транспорт	NOUN	Само ед. Превоз на стоки, хора и др. от едно място на друго.
до	до	ADP	Non-content word
Лашио	Лашио	PROPN	Sense not found
,	,	PUNCT	Non-content word
където	където	ADV	Въвежда подчинено обстоятелствено изречение за място; в (на, към) тов...

Фигура 3. Ръчно семантично анотиране на текстове с използването на данни, извлечени от разработения лексикографски ресурс

Заклучение

„Речник на съвременния български книжовен език” е едно от най-значимите постижения на българската лексикография през третата четвърт на XX в. Днес, повече от шест десетилетия след публикуването труда, той вече е библиографска рядкост и „в някаква степен е незаслужено забравен” (Чоролеева, 2010: 14). Използването на съвременни технологии позволи съдържанието на речника (в актуализиран и приведен в съответствие със съвременните книжовноезикови норми вид) да бъде преобразувано в съвременен лексикографски ресурс с над 60 000 лема, който може успешно да намери приложение както като източник на информация за семантиката и употребата на основната част от съвременната българска лексика, така и за изследователски цели.

References

- Argirov St., Mladenov St., Teodorov-Balan Al., Tsonev B. (1920), *25 dumi za balgarski talkoven rechnik*, Sofia.
- Blagoeva D. (2021), *Za slovnika na neizdadenia vtori tom na „Balgarski talkoven rechnik“ ot Stefan Mladenov*, [w:] A. Kiklewicz, J. Mazurkiewicz-Sułkowska, J. Banasiak (red.), *Języki słowiańskie dziś: w kręgu kategorii, struktur i procesów*, Warszawa–Łódź.
- Blagoeva D. (2022), *Osobenosti na leksikografskata kontseptsia na „Balgarski talkoven rechnik“ ot Stefan Mladenov*, „Dzyalo“, № 23, https://www.abcdar.com/magazine/XXIII/Dzl_2022_br23_14a_Diana_Blagoeva_Bg_tulkoven_rechnik_Stefan_Mladenov.pdf (dostup: 20.08.2022).
- Cholakova Kr. (1978), *Balgarskata leksikografia v minaloto i dnes*, [w:] *Vaprosi na balgarskata leksikologia*, Sofia.
- Choroleeva M. (2008), *Istoriya i sovremennoe sostojanie bolgarskoj leksikografii*, [w:] *Teorija i istorija slavjanskoj leksikografii*, Moskva.
- Choroleeva M. (2009), *Periodizatsia na razvitiето na balgarskata leksikografia*, [w:] *Ezikovedski izsledvania v chest na chl.-kor. prof. d-r Todor Boyadzhiev, prof. d-r Venche Popova i prof. Petar Pashov*, Sofia.
- Choroleeva M. (2010), *Tritomniyat Rechnik na savremennia balgarski knizhoven ezik – osnovopolagasht trud na savremennata balgarska leksikografia (po sluchay 50 g. ot izdavaneto mu)*, [w:] *Leksikografiyata v evropeyskoto kulturno prostranstvo*, Veliko Tarnovo.
- Desev B. (1960), *Spravochno-bibliografski izdania*, Sofia.
- Drinov M. (1892), *O bolgarskom slovare A.L. Dyuvernuu*, Sankt-Peterburg.
- Krek S., McCrae J.P., Kosem I., Wissik T., Tiberius C., Navigli R., Pedersen B. (2018), *European Lexicographic Infrastructure (ELEXIS)*, [w:] J. Čibej et al. (eds.), *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress on Lexicography in Global Contexts*, Ljubljana, Slovenia, 17–21 July 2018, <http://doi.org/10.5281/zenodo.2599902> (dostup: 20.08.2022).
- Krumova-Tsvetkova L. (2002–2003), *Stoyan Romanski*, „Leksikografski pregled“, № 5–6.
- Krumova-Tsvetkova L., Dzhunova E. (2013), *Akademik Stefan Mladenov – chovekat, prepodavatelyat, ucheniyat: zhivot, posveten na naukata*, Sofia.
- Kutsarov Iv. (2002), *Slavyanite i slavyanskata filologia*, Plovdiv.
- Kyuvlieva-Mishaykova V., Krumova L. (red.), *Nayden Gerov v istoriyata na balgarskata nauka i kultura*, Sofia.
- Martelli F. et al. (2021), *Designing the ELEXIS Parallel Sense-Annotated Dataset in 10 European Languages*, [w:] *Electronic lexicography in the 21st century (eLex 2021): Post-editing lexicography, Proceedings of the eLex 2021 conference*, Brno, <http://doi.org/10.5281/zenodo.6625400> (dostup: 20.08.2022).
- Mircheva E. (2012), *Za sazdaneto i zlatoto vreme na Instituta za balgarski ezik*, „Nauka“, № 4.
- Pedersen B.S., McCrae J.P., Tiberius C., Krek S. (2018), *ELEXIS – a European infrastructure fostering cooperation and information exchange among lexicographical research communities*, [in:] F. Bond, T. Kuribayashi, C. Fellbaum, P. Vossen (eds.), *Proceedings of the 9th*

Global WordNet Conference (GWC 2018), Global Wordnet Association, Singapore, <http://doi.org/10.5281/zenodo.2599954> (доступ: 20.08.2022).

Pernishka E. (2019), *BAN i neizcherpaemiyat svyat na balgarskite rechnitsi*, „Наука“, № 4.

Popov D. (2002), *Teoretichen analiz na leksikografskite printsipi na „Balgarski talkoven rechnik“ na Stefan Mladenov*, [w:] *Problemi na balgarskata leksikologia, frazeologia i leksikografia*, Sofia.

Popov K. (1982), *Nauchnoto delo na vidni balgarski ezikovedi*, Sofia.

Romanski St. (1943), *Izlozhenie varhu rabotata v sluzhbata za balgarski rechnik prez 1943 g.*, Sofia.

Teodorov-Balan Al. (1953), *Proben otpechatak ot „Rechnik na savremennia balgarski ezik“*, „Balgarski ezik“, № 3.

Teodorov-Balan Al., Tsonev B. (1916), *Predlozhenie i plan za rechnik na balgarskia ezik, koyto da izraboti i izdade Balgarskata akademia na naukite*, Sofia.

Tiberius C., Krek S., Depuydt K., Gantar P., Kallas J., Kosem I., Rundell M. (2021), *Towards the ELEXIS data model: defining a common vocabulary for lexicographic resources*, [in:] *Electronic lexicography in the 21st century (eLex 2021): Post-editing lexicography, Proceedings of the eLex 2021 conference*, Brno, <http://doi.org/0.5281/zenodo.7118650> (доступ: 20.08.2022).

Todorova E. (2002–2003), *Iz spomenite na st.n.s. Zara Genadieva-Mutafchieva*, „Leksikografski pregled“, № 5–6.

Аргиров Ст., Младенов Ст., Теодоров-Балан Ал., Цонев Б. (1920), *25 думи за български тълковен речник*, София.

Благоева Д. (2021), *За словника на неиздания втори том на „Български тълковен речник“ от Стефан Младенов*, [w:] A. Kiklewicz, J. Mazurkiewicz-Sułkowska, J. Banasiak (red.), *Języki słowiańskie dziś: w kręgu kategorii, struktur i procesów*, Warszawa–Łódź.

Благоева Д. (2022), *Особености на лексикографската концепция на „Български тълковен речник“ от Стефан Младенов*, „Дзяло“, № 23, https://www.abcdar.com/magazine/XXIII/Dzl_2022_br23_14a_Diana_Blagoeva_Bg_tulkoven_rechnik_Stefan_Mladenov.pdf [дата на достъп: 20.08.2022].

Десев Б. (1960), *Справочно-библиографски издания*, София.

Дринов М. (1892), *О болгарском словаре А.Л. Дювернуа*, Санкт-Петербург.

Крумова-Цветкова Л. (2002–2003), *Стоян Романски*, „Лексикографски преглед“, № 5–6.

Крумова-Цветкова Л., Джунова Е. (2013), *Академик Стефан Младенов – човекът, преподавателят, ученият: живот, посветен на науката*, София.

Куцаров Ив. (2002), *Славяните и славянската филология*, Пловдив.

Кювлиева-Мишайкова В., Крумова Л. (ред.), *Найден Геров в историята на българската наука и култура*, София.

Мирчева Е. (2012), *За създаването и златното време на Института за български език*, „Наука“, № 4.

Пернишка Е. (2019), *BAN и неизчерпаемият свят на българските речници*, „Наука“, № 4.

Попов Д. (2002), *Теоретичен анализ на лексикографските принципи на „Български тълковен речник“ на Стефан Младенов*, [w:] *Проблеми на българската лексикология, фразеология и лексикография*, София.

Попов К. (1982), *Научното дело на видни български езиковеди*, София.

Романски Ст. (1943), *Изложение върху работата в службата за български речник през 1943 г.*, София.

Теодоров-Балан Ал. (1953), *Пробен отпечатък от „Речник на съвременния български език“*, „Български език“, № 3.

Теодоров-Балан Ал., Цонев Б. (1916), *Предложение и план за речник на българския език, който да изработи и издаде Българската академия на науките*, София.

Тодорова Е. (2002–2003), *Из спомените на ст.н.с. Зара Геннадиева-Мутафчиева*, „Лексикографски преглед“, № 5–6.

Чолакова Кр. (1978), *Българската лексикография в миналото и днес*, [w:] *Въпроси на българската лексикология*, София.

Чоролеева М. (2008), *История и современное состояние болгарской лексикографии*, [w:] *Теория и история славянской лексикографии*, Москва.

Чоролеева М. (2009), *Периодизация на развитието на българската лексикография*, [w:] *Езиковедски изследвания в чест на чл.-кор. проф. д-р Тодор Бояджиев, проф. д-р Венче Попова и проф. Петър Пашов*, София.

Чоролеева М. (2010), *Тритомният Речник на съвременния български книжовен език – основополагащ труд на съвременната българска лексикография (по случай 50 г. от издаването му)*, [w:] *Лексикографията в европейското културно пространство*, Велико Търново.

Streszczenie

Słownik współczesnego bułgarskiego języka literackiego w epoce cyfrowej

Artykuł podejmuje próbę opracowania za pomocą nowoczesnych technologii zasobu leksykograficznego w oparciu o zdigitalizowaną wersję jednego z najważniejszych osiągnięć leksykografii bułgarskiej trzeciej ćwierci XX wieku – trzytomowego *Słownika współczesnego bułgarskiego języka literackiego*. Słownik, wydany w latach 1955–1959, odzwierciedla stan literackich norm językowych języka bułgarskiego z połowy ubiegłego wieku i pod wieloma względami stracił już na aktualności. Wymaga częściowej rewizji oraz unowocześnienia treści i dostosowania jej do współczesnych norm językowych. Artykuł wskazuje miejsce *Słownika współczesnego bułgarskiego języka literackiego* w historii leksykografii bułgarskiej, krótko przedstawia główne zasady jego tworzenia i specyfikę mikrostruktury, komentuje kwestie związane z konwersją tekstu drukowanego w elektroniczny zasób leksykograficzny, który może służyć nie tylko jako źródło informacji o semantyce i zastosowaniu głównej części współczesnego słownictwa bułgarskiego, ale także do celów badawczych.

Słowa kluczowe: leksykografia, historia leksykografii bułgarskiej, słownik interpretacyjny, digitalizacja zasobów leksykograficznych

Abstract

“Dictionary of the modern Bulgarian literary language” in the digital age

The article presents the experience of a team of lexicographers from the Institute of the Bulgarian Language at the BAS using modern technologies to develop a lexicographic resource based on a digitized version of one of the most significant achievements of Bulgarian lexicography in the third quarter of the 20th century – the three-volume “Dictionary of the Modern Bulgarian Literary Language”. The Dictionary, published in the period 1955–1959, reflects the state of norms of the Bulgarian language from the middle of the last century. In a number of respects it has already lost relevance. This necessitates a partial revision and modernization of its content and bringing it into line with modern language norms. The article reveals the place of the “Dictionary of the Modern Bulgarian Literary Language” in the history of Bulgarian lexicography, briefly presents the main principles for compiling the dictionary and the peculiarities of the microstructure of the dictionary. It also comments on issues related to the conversion of the printed edition into an electronic lexicographic resource, which can be used not only as a source of information about the semantics and usage of the main part of the modern Bulgarian vocabulary, but also for research purposes.

Keywords: lexicography, history of Bulgarian lexicography, explanatory dictionary, digitization of lexicographic resources